

Галіна Тварановіч

Беласток

РОДНЫ ДОМ ЯК ЦЭНТР НАЦЫЯНАЛЬНАГА ЖЫЦЦЯ (ПАЭЗІЯ „БЕЛАВЕЖЦАЎ”)

Родны дом, хата – месца нараджэння, першага спазнання зрокам і крокам свету і сябе ў гэтым свеце, натуральна, займае асаблівае месца ў жыцці кожнага чалавека, а тым болей творчай асобы. І, апрыйёры, у свядомасці майстра слова гэтая прастора, звычайна надзеленая яшчэ і пераноснымі сэнсамі, з’яўляецца цэнтрам ягонай Айчыны. Відавочна, што эмацыянальнае ўспрыняцце Радзімы, а следам і разумовае асэнсаванне, пачынаецца, разрастаецца менавіта знутры бацькоўскага дому.

Тэма Радзімы ў творчасці сяброў беларускага літаратурнага аб’яднання “Белавежа” ў Польшчы, адна з вядучых, найгалоўных, здаўна знаходзіцца ў цэнтры ўвагі як польскіх, так і замежных даследчыкаў. Відаць, напрацаваны літаратуразнаўствам і крытыкай матэрыял асэнсавання гэтай тэмы нават сам ужо можа стаць прадметам асобнай гаворкі.

Між тым “Белавежа” – адзіная ў Польшчы творчая арганізацыя такога кшталту – набліжаецца да свайго 60-гадовага юбілею. Гэта 8 чэрвеня 1958 года ў Беластоку адбыўся арганізацыйны з’езд Літаратурнага аб’яднання, згрупаванага пры рэдакцыі беларускага штотыднёвіка “Ніва”, якое мела працаваць семінарыйным метадам з сваім творчым варштатам – штомесячнай Літаратурнай старонкай.

У артыкуле “Беларускі літаратурны рух у Польшчы” Ян Чыквін, адзін з самых маладых удзельнікаў з’езда, адзначае: “(...) сабраліся нікому тады яшчэ невядомыя прадстаўнікі розных пакален-

няў, любіцелі і пачынальнікі прыгожага пісьменства, каб арганізацыйна аб'яднацца ды канчаткова афіцыйна-адміністрацыйна заявіць аб сваёй прысутнасці ў культурным і грамадскім жыцці Беласточчыны”¹. І калі браць пад увагу, што менавіта калектыўны зборнік вершаў “Рунь” (1959) – дэбютная справаздача сяброў аб'яднання – стаў увогуле першай паэтычнай кнігай на пасляваеннай Беласточчыне, што якраз Сакрат Яновіч і Ян Чыквін, ужо члены Саюза польскіх пісьменнікаў, у сярэдзіне сямідзесятых гадоў сталі ініцыятарамі стварэння Клуба польскіх пісьменнікаў у Беластоку, дык небеспадстаўным пакажацца тэзіс Яновіча пра Польшчу як краіну дзвюх літаратур², прынамсі, калі гаварыць пра Беласточчыну. Невыпадкова Я. Чыквін у пасляслоўі да своеасаблівай гісторыі аб'яднання, выдадзенай да 50-гадовага юбілею арганізацыі, падкрэсліў: “Пісьменнікі «Белавежы», сапраўды, шчыльна запоўнілі сваю этнічную прастору культурна-эстэтычным зместам. З поўным правам можна сказаць, што другая палова ХХ стагоддзя належыць у беластоцкім краі найперш «белавежцам»”³. Відавочна, у добры, адпаведны час аказаўся ў Беластоку выпускнік маскоўскага Літаратурнага інстытута Георгій Валкавыцкі – стваральнік і першы рэдактар “Нівы”, а таксама арганізатар і першы старшыня Беларускага літаратурнага аб'яднання, які клапаціўся, па-бацькоўску збіраў, аберагаў, развіваў таленты...

Амаль усе сямнаццаць аўтараў “Руні” – настаўнікі, вучні, студэнты, сяляне... – незадоўга дэбютавалі на старонках “Нівы”. Падборка Уладзіміра Гайдуга, наймалодшага з аўтараў, пачыналася з верша “Родная краіна”:

Я не бачыў іншае краіны,
І не быў ў далёкіх гарадах,
Я чуў толькі голас салаўіны,
Бачыў кветкі яблынь у садах.

¹ Я. Чыквін, *Беларускі літаратурны рух у Польшчы*, “Ніва” 1991, № 51, с. 4, 7.

² Інтэрв’ю Сакрата Яновіча з Янам Чыквіным, *Рабіць сваё*, “Ніва” 1998, № 9, с. 5.

³ Я. Чыквін, *Пасляслоўе*, [у:] *Шлях на прамой часу. Да гісторыі беларускай літаратуры Польшчы 1958–2008 гг.*, пад рэд Я. Чыквіна, Беласток 2007, с. 317.

Хай жывуць за межамі багата,
Мо’ там нават і ляпей каму,
Але там няма бяроз ля хаты,
І няма такіх, як у нас кляноў.

А ці песні ў якой краіне
Так звiняць, як у нас, не ўяўлю.
З зелянню лясоў і з небам сiнiм
Я ўрос у родную зямлю⁴.

І пад гэтым прызнаннем у любові да роднага, выказаным паюначы непасрэдна, шчыра, хіба мог бы падпісацца кожны з аўтараў “Руні”, а таксама кожны з “белавежцаў”. Ды, бадай, няма беларускага паэта, які б у той ці іншай форме не выказаўся б у сваіх творах пра Айчыну, хто б не прымаў глыбока да сэрца класічнае коласаўскае *мой родны кут, як ты мне мілы*, хто б не меў, як слыны Францыск Скарына, вялікай ласкі да месца, дзе народжаны і ўзгадаваны... І не будзе перабольшаннем сказаць, што менавіта вялікае пачуццё любові да Радзімы выправіла ў творчы шлях Віктара Шведа, Дзмітрыя Шатыловіча, Алеся Барскага, Яна Чыквіна, Уладзіміра Гайдукі, Надзею Артымовіч, Міхася Шаховіча, Юрыя Баену, Міру Лукшу, Юрку Буйнюка... Уласна, “белавежцаў” ужо пяці “белавежскіх” пакаленняў.

З саліднага шэрагу прац аб “белавежцах” і ў прыватнасці аб рэалізацыі ў іх творчасці тэмы Радзімы, хочацца звярнуцца да даследаванняў польскіх вучоных Тэрэсы Занеўскай і Бэаты Сівэк.

Т. Занеўская ў манаграфіі “Strażnicy pamięci. Poezja białoruska w Polsce po roku 1956” (між іншым, першай габілітацыйнай працы па творчасці “белавежцаў”) у размове пра матывы, сімвалы і міфы ў творчасці паэтаў-“белавежцаў” засяроджваецца найперш на такіх прасторавых катэгорыях, як дом, агарод, ваколіцы дзяцінства. Даследчыца адзначае: “Dom w ich (“белавежцаў” – Г. Т.) liryce nie tylko «osobliwie istnieje, ale również osobliwie znaczy» (А. Legeżyńska, *Dom i poetycka bezdomność w liryce współczesnej*, PWN, Warszawa 1996,

⁴ У. Гайдук, *Родная краіна*, [у:] *Рунь. Зборнік вершаў*, выб. і рэд. Г. Валкавыцкі, Беласток 1959, с. 29.

s. 8). Historia usytuowała go na «skrzyżowaniu dróg», a zatem w miejscu szczególnie zagrożonym przez złe moce. Jeśli zaś «skrzyżowanie dróg» odczytamy jako pogranicze kultur, symbolika domu zyskuje dodatkowy kontekst i nabiera specyficznego znaczenia”⁵.

Дарэчы тут нагадаць, што з-за рухомасці сацыяльна-гістарычных абставін роднае Полымя У. Гайдуга з яго пушчанскімі салаўямі, бярозамі і клёнамі ля бацькоўскай хаты, як і Мора В. Шведа, Чаромха Д. Шатыловіча, Бандары А. Барскага, Дубічы Царкоўныя Я. Чыквіна, Крынкі С. Яновіча, уласна ўся Бельшчына, Гайнаўшчына, Сакольшчына не аднойчы аказваліся ў складзе розных дзяржаў.

Бэата Сівэк сваю доктарскую працу таксама прысвяціла асэнсаванню паэтычнай творчасці “белавежцаў”. У 2004 годзе ў выдавецтве Каталіцкага Люблінскага ўніверсітэта пабачыла свет яе кампетэнтная кніга “Ojczyzna duża i mała. Poeci Białoruskiego Stowarzyszenia Literackiego «Białowieża» wobec problematyki ojczyźnianej”. У трэцім раздзеле манаграфіі “Małe ojczyzny” выдзелены падраздзел “Ojczyzna rodzinno-domowa”, распачаты наступным чынам: “Sygnalizowaliśmy już na wstępie niniejszej pracy, że ojczyzna rodzinno-domowa określana metaforycznie jako «gniazdo rodzinne», «kolebka», «ojcowizna», zajmuje szczególne miejsce w twórczości Białowieżan. Znacząca liczba utworów jest właśnie jej poświęcona. W centrum tej małej ojczyzny znajduje się dom. Dom to miejsce kosmiczne, a zarazem miejsce intymne. Dom – to także składnik każdej podróży – pojmowanej dosłownie i metaforycznie, z tego względu topos drogi i domu bardzo często ściśle są ze sobą powiązane. Niewątpliwie z domem związana jest rodzina – jako model, prototyp, a zarazem metafora ojczyzny”⁶.

У працах Тэрэсы Занеўскай і Бэаты Сівэк шматбакова разгледжана рэалізацыя тэмы Радзімы ў творчасці “белавежцаў”, звернута асаблівая ўвага, зразумела, і на топас дому. Слушна падкрэслена, што на памежжы сімволіка дому аказваецца ў дадатковым кантэксце і набірае спецыфічнае значэнне. Аднак не выдзелены асобна

⁵ T. Zaniewska, *Strażnicy pamięci. Poezja białoruska w Polsce po roku 1956*, Białystok 1997, s. 56.

⁶ B. Siwek, *Ojczyzna duża i mała. Poeci Białoruskiego Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża” wobec problematyki ojczyźnianej*, Lublin 2004, s. 152.

шаноўнымі даследчыцамі вельмі важны аспект, а менавіта роля роднага дому ў фарміраванні нацыянальнай свядомасці асобы.

Між тым родны дом, хата “белавежцаў” вокнамі сваімі глядзіць у наваколле, далягляды дзяржавы, грамадзянамі якой з’яўляюцца паэты-“белавежцы”, але ў плане нацыянальнай свядомасці большасць “белавежцаў” сябе з гэтай дзяржавай не атаясамлівае. Вельмі паказальныя ў гэтым плане, напрыклад, скрушлівыя паэтычныя рэфлексіі Міхася Шаховіча, у якіх драматычна выяўляецца асаблівая псіхалогія памежжа:

Зямлю абдымаю вачыма,
Тулюсь да яе, як дзяўчына.
Шапчу:
– Дарагая, скажы,
Чаму я живу на мяжы? (...)
Чаму на бяскрэсці прастораў
У хаце маёй аж цесна ад гора?
Скажы,
Дарагая, скажы,
Ці доўга мне жыць на мяжы?⁷

Драматычнымі пытаннямі задаецца таксама лірычны герой Віктара Стахвюка, нават нібы наўмысна завастрае, правакуе палемічныя падыходы:

Мне збрыдла верыць у рай
які чужынцы вычвараюць ў нашым садзе
а памяць продкаў топчуць у нябыт
мне збрыдла верыць у час
калі надыдзе доўгачаканая воля
і быць самім сабою будзе ўжо не сорам⁸

Зразумела, праблема нацыянальнага пытання для беларусаў Беласточчыны абвастраецца станам беларушчыны ў метраполіі, залітай рускамоўнасцю, якая культывуецца на вышэйшым дзяржаўным узроўні. І ў гэтай сітуацыі менавіта хата, дом выступаюць найпершымі ахавальнікамі нацыянальнага, з’яўляюцца тым магні-

⁷ М. Шаховіч, *Пад сузор’ямі*, Беласток, 1998, с. 56.

⁸ В. Стахвюк, *Багровы цень*, Беласток 2002, с. 40.

там, які сілаю свайго прыцяжэння, спаконнай энергетыкай забяспечвае цэласнасць асобе, вяртае яе як у прамым, так і пераносным сэнсе на родныя парогі. Гэта на працягу ўсяго свайго доўгага жыццёва-творчага шляху *прытуляецца да Радзімы*, заклікае пільнаваць агонь святы *Нашай хаты/ ад злыдняў/ Ад зайздроснікаў/ І ад зладзеяў/ Якіх на свеце/ Так багата*⁹ Алесь Барскі.

У першы паэтычны зборнік А. Барскага (і першую аўтарскую “белавежскую” кнігу) са знамянальнай назвай “Белавежскія матывы” (1962) уводзіў верш “Айчына”, паэтыка якога ўсімі сваімі эстэтычнымі параметрамі нібыта цалкам адпавядае традыцыйнаму беларускаму паэтычнаму канону, запачаткаванаму яшчэ ў “нашаніўскую” пару і рэалізуемаму на працягу амаль усяго XX стагоддзя. У творах так званых шасцідзсятнікаў, вядомых і як “філалагічнае пакаленне” – Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Анатоль Вярцінскі, Ніл Гілевіч, Анатоль Грачанікаў, Алэг Лойка, Пятро Макаль, Янка Сіпакоў, Міхась Стральцоў і інш. – тэма Радзімы найчасцей суправаджаецца выразнай настальгічнай нотай па бацькоўскім доме, па сцежках маленства. Сын вёскі, ужо гараджанін, прызнаецца ў любові да роднага, успамінае дарагія падрабязнасці побыту, якія з рознымі варыяцыямі агульныя для лірычнага героя большасці твораў падобнага кшталту. У тым ліку і для “белавежца” Алеся Барскага:

Ля ціхай хаты, на галінах
Калыша птушак дуб-равеснік,
І гэта ёсць мая Айчына,
Якой спяваю свае песні.

Тут першы раз сустрэўся з плугам,
І ў ралю зярняты сеяў.
Касою празвінеў над лугам,
Сустрэў каханне і надзею. (...)

І не забыць прадвесні свежасць,
Што бушавала ў разлогах;

⁹ А. Барскі, *І толькі ў мове роднай буду вечны... Вершаваныя творы*, Warszawa 2015, с. 389. Далей пры спасылцы на гэта выданне ў дужках падаецца старонка.

І сум кудлатай Белавежы,
Калі праводзіла ў дарогу.

Тут бацька жыві і брат загінуў
У грозным годзе сорака першым.
Гэта і ёсць мая айчына,
Якой я прысвячаю вершы¹⁰.

Відавочна, можна гаварыць пра тыпалагічную агульнасць выяўлення патрыятычных пачуццяў беларускімі паэтамі метраполіі і “белавежцам”. А. Барскі, як яго калегі па пяру, усе з універсітэцкіх гадоў жыхары сталічнага Менску, рэфлексіруе па родных абшарах таксама сярод сталічных муроў – толькі ў Варшаве, якая, аднак, для яго, у адрозненне ад паэтаў-менчукоў, з’яўляецца сталіцаю ягонай краіны, але не Радзімы. Гэты, нібыта цалкам біяграфічны аспект, абумоўлівае ў значнай ступені эмацыянальную адрознасць рэалізацыі тэмы Радзімы А. Барскім і іншымі “белавежцамі” ў параўнанні з беларускімі паэтамі метраполіі.

Лірычны герой “Айчыны” атаясамлівае “ціхую хату” і Радзіму, якая не супадае з дзяржаўнымі межамі яго краіны. Не ўдакладняе паэт, што, якія канкрэтна яе рэаліі яму дарагія. Бацькоўская хата для А. Барскага – цэнтр роднага свету, уласна малой Айчыны. І маральна-этычнае, духоўнае ўспрыняцце гэтага свету абумоўлена нараджэннем, узрастаннем менавіта ў прасторы яго радзіннага дому са сваімі спаконнымі прыярытэтамі, што вызначаны агульнымі векавымі традыцыямі продкаў, адвечных гаспадароў на сваёй зямлі. Гэтыя ўнутраныя прыярытэты, якімі вызначаюцца воблік асобы, належнасць яго да пэўнага нацыянальнага асяроддзя, звычайна паэтам не дэкларуюцца, але яскрава выяўляюцца ў вобразнай сістэме твораў. Своеасаблівым сінонімам роднага дому, Айчыны выступае ў А. Барскага, народжанага ў пушчанскіх Бандарах, Белавежская пушча – прыгожы, гаманлівы, шматстайны зялёны свет: *Белавежа, ты, як малітва* [с. 138], *О, лес, ты брат, ты бацька мой і дзед* [с. 145], *Белавежа – зялёны наркотык* [с. 172].

¹⁰ А. Барскі, *Белавежскія матывы*, Беласток 1962, с. 5.

Дакладна адзначае Ірына Саматой: “Родная хата для А. Барскага – гэта не толькі Бандары, пэўная прастора, гэта перш за ўсё тая субстанцыя, якую стварылі яго маці і бацька, гэта тое месца, па якім сумуе і да якога імкнецца ўсёй душой”¹¹. Імкнецца на працягу ўсяго свайго жыцця і рытарычна пытаецца пасярод гарадской мітусні *Дзе тыя Бандары?*, Бандары, напоўненыя жыццём бацькоў:

О, вечныя распяці
 І скрыжаванні!
 З усіх маіх жаданняў
 Хай споўніцца адно:
 Маё акно ў сад,
 Мой язьмін пад акном,
 Матчыныя вячэрнія малітвы.
 Не прагну бегатні па свеце,
 Ні медалёў,
 Ні ўзорчатых дыпламаў.
 Усё аддаў бы я,
 Каб толькі мог сказаць,
 Вярнуўшыся
 З чужых дарог:
 – І зноў у родным доме! [с. 354].

Адносіны да бацькоўскага дому ў гэтым вершы, надрукаваным упершыню ў Беларускім календары за 1988 год, выяўленыя праз канкрэтызацыю, называнне менавіта свайго, памятнага, можна сказаць, відавочна індывідуалізаваліся ў параўнанні з творам, якім распачынаюцца “Белавежскія матывы” (1962). Ад канстатацыі сваіх узнёслых пачуццяў да Радзімы, агульных для многіх яго ровеснікаў, выказаных ў “Айчыне”, паэт праходзіць шлях да псіхалагічнага верша-прызнання ў вярнасці свайму роднаму парогу. Аднак не выракаецца А. Барскі і далейшага – вобразна можна сказаць з вышыні палёту сучаснага лайнера – услаўлення Айчыны ў агульных яе рэаліях, выходзячы за межы бацькоўскага поля, Белавежскай пушчы. Яскравым прыкладам таму надрукаваны ў Беларускім

¹¹ І. Саматой, «*Мае Афіны тут – назва іх Бандарамі...*» (*Матывы роднага дома ў творчасці А. Барскага*), [у:] *У Рэспубліканскія Калеснікаўскія чытанні*, Брэст 2005, с. 254.

календары за 1994 год і ад самага пачатку знакавы для беларусаў Польшчы верш А. Барскага “Беластоцкі край”, які стаў своеасаблівым тутаўшым гімам (музыка Анатоля Ярмоленкі):

Мой Беластоцкі край – мая Айчына!
З табою звязаны мой лёс і доля.
Люблю лясы тваве, люблю даліны,
Кахаю шчыра бацькаўскае поле.
.....
Семяцічы і Гайнаўка, і Бельск старынны,
Саколка ціхая, зялёная Дуброва,
Любоў да вас – мая адвечная павінасць
І вернасць матчынай спрадвечнай мове.
.....
Зямля мая, мой беларускі краю,
Над Нарваю, над Бугам задуменым,
Я вольны тут, душой адпачываю,
Мой краю вечны, краю незаменны¹².

У гэтым паэтычным маніфесце беластоцкай беларушчыны псіхалагічна дакладна паяднаны асабістае з агульным, называюцца мясцовасці, закранаецца моўны аспект, нават згадваецца гісторыя. Некалі ж напрыканцы XIX стагоддзя неацэнны Мацей Бурачок у сваёй слынным патрыятычнай Прадмове да “Дудкі беларускай” выдзеліў якраз гэтыя аспекты, найважнейшыя ў справе нацыянальнага ўсведамлення, адраджэнскіх працэсаў.

Уладзімір Гайдук у адрозненне ад іншых сваіх калег па пярэ не меў падстаў для настальгіі аб роднай хаце, пушчанскіх прасторах. Адбыўшы ваенную службу ў Варшаве, ён вярнуўся на родны хутар, каб памагаць бацькам весці гаспадарку, спраўляцца ўжо аслабелым з жыццём. Адным з выдатнейшых пачынальнікаў беларускай літаратуры ў пасляваеннай Польшчы названы ў слове ад рэдактара да пажыццёвай кнігі “Дзівасіл” У. Гайдук. “Ён дэбютаваў спелымі вершамі ўжо ў свае пятнаццаць гадоў”¹³. Кнігу выбраных твораў, названую паэтам “Полымя роднае”, У. Гайдук паспеў атрымаць да свайго сямідзесяцігоддзя. Зразумела, ягоны паэтычны тэмбр,

¹² А. Барскі, *Выбраныя творы*, Мінск 2011, с. 21.

¹³ Я. Чыквін, *Ад рэдактара*, [у:] У. Гайдук, *Дзівасіл*, Беласток 2013, с. 5.

у тым ліку і ўспрыняцце роднага з гадамі мянялася. Ад аптымістычнага, па-юначы ўзнёслага верша “Родная краіна” ў альманаху “Руны”, калі, здавалася, усё пад сілу і верылася ў дабыню часу, які спраўдзіць усе надзеі – да пакутнага аэнсавання паэтам-селянінам жорсткай, абыякавай да парыванняў душы рэчаіснасці з яе непасрэдна чалавечымі і сацыяльнымі праблемамі.

Відаць, перад юным паэтам, як, здавалася б, ні парадаксальна, не стаяла балючае пытанне рознааб’ектнасці краіны, у якой жыве, і Радзімы, якую атаясамліваў з Беларуссю. Значную цікавасць уяўляе ў гэтым плане адзін з вершаў, напісаны ў лютым 1967 года:

Завявае белая мяцель
 На прасторах роднай Беларусі
 Сцежкі і дарожкі ўсе
 Сіверным калючым пухам.
 .....
 Я гляджу на свой любімы край,
 На душы нібы бальзам гаючы.
 Родзіцца пяшчотная страфа
 Аб каханай роднай Беларусі¹⁴.

У іншым вершы лірычнага героя заве шумным прадвеснем на прастор вандроўны вецер. З бязмежнай далі ён чуе голас кнігавак і нарэшце бачыць іх лёт у блакіце: *Вітайце, ганцы вясны / Маёй Беларусі*¹⁵. Любоўю да Радзімы нараджаецца кранальная рэфлексія: *Шчаслівы буду –/ Калі натруджаны/ І ў знямозе / Праменьчыкам душы/ Валошку пацалую// Запаліць свечку/ Маці-Беларусь*¹⁶. Верш “Грабарка” У. Гайдук знамянальна распачынаецца радкамі *Спасавая святая гара. Беларуская Мека / у Польшчы*¹⁷.

Нячаста ўзгадвае У. Гайдук непасрэдна дом, хату, ды ў адным з вершаў у першым яго паэтычным зборніку “Ракіта” (1971) хіба сам жа тлумачыць прычыну таго:

¹⁴ У. Гайдук, *Дзівасіл*, Беласток 2013, с. 16.

¹⁵ Тамсама, с. 18.

¹⁶ У. Гайдук, *Польмя роднае*, Беласток 2011, с. 117.

¹⁷ Тамсама, с. 53.

Для душы ёсць дом умоўны:
Гай і лес, поле і луг.
У кожнай драбінцы прыроды
Свой засакрэчаны ключ.

Узорных красак-летуценняў
У вянок мне не сабраць.
Спіць, укалыханая снегам,
Белавежская вясна.

Ёй чаромхавая квецень
Сніцца ціхаю парой,
І раздолле з звонкім смехам
І з напевам салаўёў¹⁸.

Гэтаксама ж адчувае сваім домам пушчанскія прасторы, зялёную ніву і А. Барскі. Ды, відаць, таксама невыпадкава адна з кніг У. Гайдука названа “Пах аернага хлеба” (1997). Знітаванасць з роднымі парогамі – прасякае свядомасць, вызначае светаўспрыманне паэта. На іх, родных парогам, ахопленых водарам свежага хлеба, пра гэты свет якраз і пішуцца вершы:

А ўсё ж мне зямля мроіцца
з постаццю роднай маці,
з непаўторным дзяцінствам,
з калыскай ў старое хаце.

І з хлебам жытнёвым, свянцонным,
які колькі раз сам сеяў,
і з вершам – гаючай замай,
казачным райскім спевам.

Надзеі ўсіх пакаленняў
ляжаць каменнем мілёвым –
святым тварэннем у слове!¹⁹

¹⁸ Тамсама, с. 28.

¹⁹ Тамсама, с. 116.

Разам з гэтым вершам у асэнсаванне тэмы дома, Радзімы нечакана уваходзіць новы ракурс. Зямля відавочна атаясамліваецца паэтам з Айчынай, якая асацыіруецца традыцыйна найперш з маці, старой хатай і калыскай у ёй, а таксама з хлебам надзённым, дзеля якога сейбіту, паэту-сялянину, трэба папрацаваць. Аднак У. Гайдук ідзе далей, прызнаючы сваёй універсальнай Айчынаю і домам – верш і ўрэшце – слова як пачатак усіх пачаткаў. Магчымасць выявіць сваю творчую энергію словам, якое само энергія, увасабленне евангельскай жыватворнасці, дадзеная паэту, удзячна, хай сабе падсвядома, напоўніцу рэалізуецца У. Гайдучком. Варта нагадаць, што кожная мова ўяўляе сабой пэўную энергетычную сістэму, арганічную для яе носьбіта. І адмаўленне ад роднай мовы непазбежна аказваецца стратным для асобы на розных узроўнях, а найперш эмацыянальным і творчым. Надзеі ўсіх пакаленняў у вершы У. Гайдучка, пэўна ж, выказаныя родным, беларускім словам. Невыпадкова і А. Барскі даў сваёй кнізе назву “І толькі ў мове роднай буду вечны...”, што выразна сведчыць аб нацыянальным прыярытэце.

І як жа радасна пачуць прызнанне ў вернасці роднаму ад паэта, прадстаўніка маладога пакалення “белавежцаў”:

У нашай вёсцы нічога не змянілася.
 Сонца за дах хаты зачাপілася.
 П’ю ваду з калодзежа.
 Яблыня як дзеўка прыгожая.
 Натапыраныя пожны палёў
 ляніва пазыхаюць ветрам,
 дым карычневага бульбянішча
 над спакойнай вераснёвай зямлёю
 (...)
 А мне добра ля таты і мамы –
 Вячэра, восень і наша старая хата²⁰.

Лірычны герой верша Юркі Буйнюка “Малінніцкая восень” прыехаў да бацькоў з горада і шчыра радуецца нязменнасці роднага. Пэўна ж, гэта радасць самога паэта – аўтара кнігі “Субота

²⁰ Ю. Буйнюк, *Непаўторнасць хвілін*, Беласток 2015, с. 26.

ў Малінніках” (2005), “Самота дажджу” (2009) і “Непаўторнасць хвілін” (2015). Уводзіць у апошнюю кнігу Ю. Буйнюка верш “Святочная самота” – так акрэсліваецца стан лірычнага героя перад тым, як ён акажацца ў родных восеньскіх Малінніках. Самота пачуе на беластоцкім аўтавакзале, дзе *Залатая манета сонца*, што хаваецца за гарызонт, бачыцца лірычнаму герою, білетам *развітання з горадам*, а ён кіруецца ў родную вёску. Два згаданыя вершы, звязаныя часавай паслядоўнасцю, увогуле можна разглядаць як дыптых. Зразумела, спачатку герой вырашвае ў дарогу:

З вакон аўтобуса гляджу кінастужку
штораз больш родных краявідаў.
Чым далей, тым бліжэйшыя сэрцу
нашыя лясы,
беларускія вёскі,
залатыя купалы цэркваў. (...)
Вітаюся з вясковымі хатамі,
з родным тварам маці-хаты,
шчаслівы, што бачу, што чую
родныя пяшчотныя словы ў дзвярах...
Даўно я не быў тут²¹.

Беласток для лірычнага героя – “не наш”, з яго трэба ад’ехаць, каб акунуцца ў родныя краявіды. А вось А. Барскі, як ужо згадвалася, у сваім знакавым вершы “Беластоцкі край” ды і іншых творах называе роднай зямлёю ці не ўсю Беласточчыну. Відавочна, што на пачатку XXI стагоддзя звужаліся межы роднага, беларускага. Адсутнічае ў вершах Ю. Буйнюка грамадзянская, нацыянальная ўзнёсласць, так характэрная творам А. Барскага. Чым гэта абумоўлена? Працэсы ўрбанізацыі, уніфікацыі, дэгуманізацыі ахапілі ці не ўвесь, умоўна гаворачы, свет, а не толькі Беласточчыну. І супрацьпаставіцца ім могуць толькі адзінкі, асобы, здольныя абараніць спаконвечнае ў сабе. Відаць, належаць да іх і паэты, якім жыццёва важна мець магчымасць ступіць на бацькоўскі падворак, адчыніць дзверы ў родную хату. Адзін з вершаў Ю. Буйнюка так і называецца “У роднай хаце”:

²¹ Тамсама, с. 7.

Ізноў я ў роднай хаце
Пад бляскам Пачаеўскай іконы.

Каля акна стары гадзіннік
Мерае ўсё маладыя гадзіны.
Мае дзяды з партрэта
Спакойна глядзяць на гэта.

А тут гісторыя пішацца
Кожным промнем успамінаў,
Так блізкіх, як душа хаты²².

Вось так канкрэтнымі, выразнымі штрыхамі ствараецца часава-прасторавы кантынуум роднай прасторы, акрэсліваецца воблік дарагога месца. Адсюль, з роднага дома, вынес паэт светапоглядныя арыенціры, маральна-этычныя прынцыпы, нязмушаны патрыятызм, любоў да беларушчыны.

Відавочна, што вобраз роднага дома ў творчасці А. Барскага, У. Гайдуга і Ю. Буйнюка, як і іншых “белавежцаў” без выключэння, з’яўляецца стрыжнявым. З рознай інтэнсіўнасцю выяўлены ў іх творчасці топас дом/хата канцэнтруе ў сабе найперш традыцыйныя для беларусаў і маральна-этычныя каштоўнасці, і нацыянальна-патрыятычныя вартасці, без якіх немагчыма жыць і якія ў сваю чаргу арганізуюць унутраны свет асобы, беларуса, адарванага па гістарычных абставінах ад вялікай айчыны, які аднак адчувае пад нагамі сваю спаконную зямлю.

Bibliografia

- Siwek B., *Ojczyzna duża i mała. Poeci Białoruskiego Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża” wobec problematyki ojczyźnianej*, Lublin 2004.
- Zaniewska T., *Strażnicy pamięci. Poezja białoruska w Polsce po roku 1956*, Białystok 1997.
- Барскі А., *І толькі ў мове роднай буду вечны... Вершаваныя творы*, Warszawa 2015.
- Барскі А., *Белавежскія матывы*, Беласток 1962.

²² Тамсама, с. 16.

- Барскі А., *Выбраныя творы*, Мінск 2011.
- Буйнюк Ю., *Непаўторнасць хвілін*, Беласток 2015.
- Гайдук У., *Дзівасіл*, Беласток 2013.
- Гайдук У., *Польмя роднае*, Беласток 2011.
- Гайдук У., *Родная краіна*, [у:] Рунь. Зборнік вершаў, выб. і рэд. Г. Валкавыцкі, Беласток 1959.
- Саматой І., «*Мае Афіны тут – назва іх Бандарамі...*» (*Матывы роднага дома ў творчасці А. Барскага*), [у:] *У Рэспубліканскія Калеснікаўскія чытанні*, Брэст 2005.
- Стахвюк В., *Багровы цень*, Беласток 2002.
- Чыквін Я., *Ад рэдактара*, [у:] У. Гайдук, *Дзівасіл*, Беласток 2013.
- Чыквін Я., *Беларускі літаратурны рух у Польшчы*, “Ніва” 1991, № 51.
- Чыквін Я., *Пасляслоўе*, [у:] *Шлях на прамой часу. Да гісторыі беларускай літаратуры Польшчы 1958–2008 гг.*, пад рэд Я. Чыквіна, Беласток 2007.
- Шаховіч М., *Пад сюзор’ямі*, Беласток 1998.
- Яновіч С., *Рабіць сваё*, “Ніва” 1998, № 9, с. 5.

SUMMARY

Family home as the center of national life (poetry of “belavezhtsy”)

The image of family home in the works of “belavezhtsy”, without exception, is pivotal. With varying intensity detected in their work Tapas home / house concentrates in itself primarily traditional Belarusian and moral and ethical values, and the national-patriotic values, without which it is impossible to live, and that in turn organize the inner world of the individual, Belarusian, break away from the historical circumstances from a large country, which, however, feels underfoot their land.

Keywords: home, national life